

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра економічної теорії

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«КЕЙНСІАНСТВО: ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА
АКТУАЛЬНІСТЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,
напряму підготовки
051 Економіка

Тищенко Нікіта Максимович

Керівник:
Сапачук Юрій Миколайович
кандидат економічних наук, доцент

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КЕЙНСІАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ	6
1.1 Основні передумови формування кейнсіанства.....	6
1.2 Загальні положення кейнсіанської теорії.....	9
1.3 Висновок до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2.....	16
РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ДЖ.М. ЕЙНСА – ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	16
2.1. Вплив кейнсіанської теорії на формування економічної політики після Другої світової війни	16
2.2. Неокейнсіанство, посткейнсіанство та нове кейнсіанство: спільні погляди та відмінності.....	22
РОЗДІЛ 3.....	30
КЕЙНСІАНСТВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ..	30
3.1. Критичні аспекти основних підходів кейнсіанської доктрини.....	30
3.2. Кейнсіанські підходи при формуванні сучасної антикризової економічної політики	34
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні світ знаходиться на порозі великої рецесії. У світовому масштабі спостерігаються зниження темпів зростання. Протягом 2020-2021 років світова економіка зазнала збитків та втрат внаслідок пандемії, яка призупинили багато індустрій (авіаперевезення, туризм, готельно-ресторанна галузь тощо). У 2022 році внаслідок російсько-української війни відбулися зрушення у світовій логістиці та ринку харчування через закриття українських портів та авіасполучення. У значній мірі війна вплинула і на ринки, де історично лідувала росія (газ, нафта, рідкісноземельні метали) внаслідок введених санкцій та обмежень. Сповільнення спостерігається у двох найбільших економіках світу – США та Китаю, що може бути посилене внаслідок загострення економічного протистояння на фоні російсько-української війни та тайванського питання. Сучасні макроекономісти пояснюють ці процеси віковою стагнацією, посиленою вищезгаданими кризами. Проте такі негативні прогнози свідчать про те, що монетарна політика сьогодні не видається ефективною; натомість це ідеальний час для фіскальної політики. Особливо це стосується перспектив відновлення України після перемоги. Україна має потребу у ремонті доріг і мостів, перебудові енергетичних мереж та модернізації основних галузей. Тому експансивна кейнсіанська фіскальна політика (яка передбачає включення зменшення податків, трансфертні платежі і сукупності із збільшенням державних витрат на такі проекти, як поліпшення інфраструктури) може стати дієвим засобом, який принесе користь економіці як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Сьогодні приватні учасники ринків в Україні не спроможні планувати своє майбутнє у довгостроковій перспективі, українські споживачі зменшують витрати через зниження доходів, а бізнес-компанії не інвестують через надмірні безпекові ризики. І це створює умови, описані Дж. М. Кейнсом, за яких експансивна фіскальна політика добре працює. Вони також є умовами, за яких грошово-кредитна політика не діє, навіть якщо сучасні макроекономічні політики повністю покладаються на

монетарну політику для стабілізації. Існує розрив між потребами поточної економіки та теоріями сучасних макроекономістів.

Тож дослідження актуальності кейнсіанства на сучасному етапі є важливим у поєднанні із визначенням історичних умов його виникнення для вивчення можливостей екстраполяції теорії в українські реалії задля перезавантаження економіки після тотального спаду внаслідок російського широкомасштабного вторгнення 2022 року.

Метою кваліфікаційної роботи є виявлення історичних умов виникнення кейнсіанства та його актуальності на сучасному етапі. Для досягнення визначеної мети поставлено наступні **завдання**:

- розкрити основні передумови формування кейнсіанства;
- визначити загальні положення кейнсіанської теорії;
- проаналізувати вплив кейнсіанської теорії на формування економічної політики після Другої світової війни;
- порівняти неокейнсіанство, посткейнсіанство та нове кейнсіанство, виявити спільні погляди та відмінності;
- розглянути критичні аспекти основних підходів кейнсіанської доктрини;
- охарактеризувати кейнсіанські підходи при формуванні сучасної антикризової економічної політики.

Об'єктом дослідження є кейнсіанська теорія в її розвитку та еволюції з часів виникнення і до сучасного етапу.

Предмет дослідження – визначення історичних передумов виникнення кейнсіанства, аналіз його впливу на визначення тенденцій і суперечностей застосування кейнсіанства на сучасному етапі.

У кваліфікаційній роботі використані наступні **методи дослідження**: історичний метод при розкритті основних передумов формування кейнсіанства; аналіз літературних джерел та абстрагування для визначення загальних положень кейнсіанської теорії; аналіз при визначенні впливу кейнсіанської теорії на формування економічної політики після Другої світової війни; порівняння при виявленні спільних поглядів та відмінностей неокейнсіанства, посткейнсіанства та

нового кейнсіанства, узагальнення при огляді критичних аспектів основних підходів кейнсіанської доктрини; систематизації при визначенні доцільності кейнсіанських підходів при формуванні сучасної антикризової економічної політики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в уточненні можливостей кейнсіанства подолати виклики сучасної економіки

Практичне значення одержаних результатів полягає у їх можливому застосуванні при розробці антикризової економічної політики та подальших досліджень.

Джерельна база дослідження складається із наукових публікацій, монографій, енциклопедично-довідкової літератури, навчально-методичних посібників, нормативно-правових актів, моніторингів тощо. Дослідженню передумов виникнення та загальних аспектів кейнсіанства присвячені роботи багатьох авторів, серед яких відокремлюємо праці таких дослідників: Джахан С., Махмуд А.С., Папагеоргіу С., Йилмаз М. Л., Кескін Х. А., Чень Дж., Картер Закарі Д., Кейнс Дж. М., Волкер П. А., Барбера Р. Дж., Смайл Г., Рід Л.В., Брейді Р., Гамільтон Дж. Д., Морк К. А., Хол Р. Е., Робінсон Дж., Кулі Т. Ф., Оганян Л. Є., Вірік Р.Г., Гізелліні П, Пассаро Р, Улгіаті С., Хірваламі Т., Верчеллі А., Боржесі С., Усман М. Н., М. Ротбард, У. де Сото, Х. Мінські, Ліберто Д., Палійчук Є.С. та інших, їх роботи сформували джерельну базу проведеного дослідження.

Структура роботи. кваліфікаційна робота містить вступ, 3 розділи з підрозділами, висновки та список використаних джерел та літератури, що включає 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КЕЙНСІАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ

1.1 Основні передумови формування кейнсіанства

Власне міжвоєнний період є цікавою епохою. 1920-ті роки є періодом бурхливого економічного зростання. Відбувається швидке впровадження автомобіля на шкоду пасажирським залізничним перевезенням. Хоча передмістя зростали з кінця дев'ятнадцятого століття, їхнє зростання було пов'язане з залізничним або тролейбусним доступом, і це було обмежено найбільшими містами. Гнучкість автомобільного доступу змінила це, і зростання передмість почало прискорюватися. Попит на вантажівки та легкові автомобілі призвів до швидкого зростання будівництва доріг із покриттям для будь-якої погоди, щоб полегшити їхнє пересування. Швидке розширення електричних мереж призвело до появи нових побутових приладів і нових типів освітлення та опалення для будинків і підприємств. Запровадження радіо, радіостанцій і комерційних радіомереж почало розривати ізоляваність сільської місцевості, так само як і розширення місцевого та міжміського телефонного зв'язку. Розважальні види діяльності, такі як подорожі, відвідування кіно та професійний спорт, стали основним бізнесом. У цей період відбулися значні інновації в організації бізнесу та технології виробництва. Федеральна резервна система вперше випробувала свої повноваження, і Сполучені Штати зайняли домінуюче становище в міжнародній торгівлі та глобальному бізнесі [34].

Економіку США 1920-х більшість дослідників класифікували за низькими податками, бездіяльністю уряду, великими державними бюджетами та президентом, який впав в немилість американської громадськості. Велика депресія та оптимізм 1920-х років можуть служити застереженням для майбутнього економічного процвітання. У 1920-х роках Америка дотримувалася економічної політики *Laissez faire* у вільному перекладі з французької означає «залишити в спокої» [6]. Це відноситься до економічної системи, яку ми частіше називаємо «вільним ринком» або «капіталізмом». Економічна система *laissez faire* має кілька елементів:

- 1) повага до приватної власності;
- 2) свобода відкриття та володіння бізнесом;
- 3) вільні ринки в торгівлі (тобто відсутність державного контролю над цінами чи надмірного втручання);
- 4) уряд, який виконує функцію «нічного сторожа», що означає, по суті, налагодження роботи поліції та судів, забезпечення дотримання прав кожного, захист суспільства від внутрішніх порушників закону та агресивних ворогів з-за кордону [30].

Laissez faire найкраще підходить для економічного зростання, оскільки вона дає людям найбільший стимул створювати багатство. Згідно з laissez faire, стимулюється винахідливість або інноваційність та виробництво продукції, яку люди хочуть і можуть собі дозволити [30].

Натомість ця політика призвела до найжорстокішої депресії в нашій історії, яка започаткувала кардинальні зміни в ролі уряду [34]. Велика депресія тривала у період 1929-1941 рр. Це найдовший і найглибший спад в історії Сполучених Штатів і сучасної індустріальної економіки, який тривав більше десяти років, починаючи з 1929 року і закінчуючи під час Другої світової війни в 1941 році. Велика депресія почалася в серпні 1929 року, коли економічна експансія бурхливих двадцятих підійшла до кінця. Серія фінансових криз призвела до скорочення економіки. Ці кризи включали: крах фондового ринку в 1929 році, серію регіональних банківських панік у 1930 і 1931 роках, а також серію національних і міжнародних фінансових криз з 1931 по 1933 роки. Криза досягла піку в березні 1933 року, коли комерційна банківська система зазнала краху, а президент Рузвельт оголосив національне банківське свято. Широкі реформи фінансової системи супроводжували відновлення економіки, яке було перервано подвійною рецесією в 1937 році. Повернення до повного виробництва і зайнятості відбулося під час Другої світової війни [36].

Новий курс, як називали перші два терміни президентства Франкліна Делано Рузвельта, став часом надії та оптимізму. Проте економічна депресія тривала впродовж епохи Нового курсу. Економічні негаразди 1930-х років мали світові

масштаби та наслідки. Економічна нестабільність призвела до політичної нестабільності в багатьох частинах світу [38].

Після краху фондового ринку 1929 року, який спровокував Велику депресію, Дж. М. Кейнс прийшов до переконання, що капіталізм необмеженого вільного ринку має істотні недоліки та потребує переформулювання не лише для того, щоб функціонувати краще сам по собі, але й щоб перевершити конкурентоспроможні системи, такі як комунізм [20]. У результаті він почав виступати за державне втручання для стримування безробіття та виправлення економічної рецесії. Крім державних програм створення робочих місць, він стверджував, що збільшення державних витрат є необхідним для зменшення безробіття, навіть якщо це означало дефіцит бюджету [8]. Тож, коли економіка *laissez-faire* призвела до катастрофи в 1929 році, Дж. М. Кейнс розробив комплексну економічну теорію, щоб замінити її [26]. У той час британський економіст Дж. М. Кейнс став ініціатором революції в економічному мисленні, яка перевернула панівну на той час ідею про те, що вільні ринки автоматично забезпечуватимуть повну зайнятість, тобто що кожен, хто хоче роботу, матиме її, доки працівники будуть гнучкими у своїх вимогах щодо заробітної плати [17].

Також однією з важливих ідейно-теоретичних передумов була нездатністю сучасної економічної думки пояснити кризу. Дж. М. Кейнс виступив з критикою певних ідей, а саме здатності ринку до саморегуляції, закону Сея, та мікроекономічного підходу - аналізу економіки з сторони окремих підприємств, розвиток яких ототожнювався з розвитком економіки. У своєму дослідженні Дж. М. Кейнс оперував загальноекономічними факторами, прагнучи встановити залежності між ними. Таким чином він не обмежувався інтересами окремої фірми, а ставив на першу місце національну економіку. Також до того часу економіка аналізувала лише статичні умови – по суті детально досліджуючи моментальний знімок швидкоплинного процесу. Дж. М. Кейнс у «Трактаті» створив динамічний підхід, який перетворив економіку на дослідження потоків доходів і витрат [19]. Також у своїх дослідженнях вчений використовує не лише суті економічні фактори, а наприклад і психологічні («Основний психологічний закон суспільства»), тут можна

провести паралель з інституціоналізмом, представники якого пояснювали поведінку людини в економічному середовищі звичаями та мотивами.

Таким чином, широке процвітання 1920-х років раптово закінчилося крахом фондового ринку в жовтні 1929 року та великою економічною депресією, що відбулась за цим. Депресія загрожувала робочим місцям, заощадженням і навіть їхнім домівкам і фермам. На глибині депресії понад чверть американської робочої сили була без роботи. Для багатьох американців це були важкі часи. Економічні наслідки кризи відчували по всьому світу. В цих умовах Кейнс відійшов від теорії вільного ринку та розробив власне бачення регулювання економіки.

1.2 Загальні положення кейнсіанської теорії

Головний принцип кейнсіанської школи полягає в тому, що державне втручання може стабілізувати економіку, адже ринок не є здатним до саморегулювання, а отже необхідність державного втручання через державну політику, спрямовану на досягнення повної зайнятості та стабільності цін. Кейнс стверджував, що коли загальний попит в економіці зменшується і не відновлюється відразу, це може призвести до тривалих періодів високого безробіття. Випуск товарів і послуг в економіці (рис. 1.1.) є сумою чотирьох компонентів: споживання, інвестицій, державних закупівель і чистого експорту [17].

Рис. 1.1. Складові випуску товарів і послуг в економіці за Кейнсом

Джерело: складено на основі [17].

При цьому будь-яке збільшення попиту має виходити з одного з цих чотирьох компонентів. Але під час рецесії сильні сили часто пригнічують попит, оскільки витрати зменшуються. Під час рецесії споживачі скорочують свої витрати, що в свою чергу може спричинити реакції фірм на зниження попиту на їх продукції у вигляді зменшення інвестицій. Це покладає на плечі уряду завдання збільшення виробництва. Відповідно до кейнсіанської економіки, державне втручання є необхідним для пом'якшення сплесків і спадів економічної діяльності, інакше відомих як бізнес-циклів [44].

У кейнсіанському описі того, як працює економіка, є три основні положення (рис. 1.2).

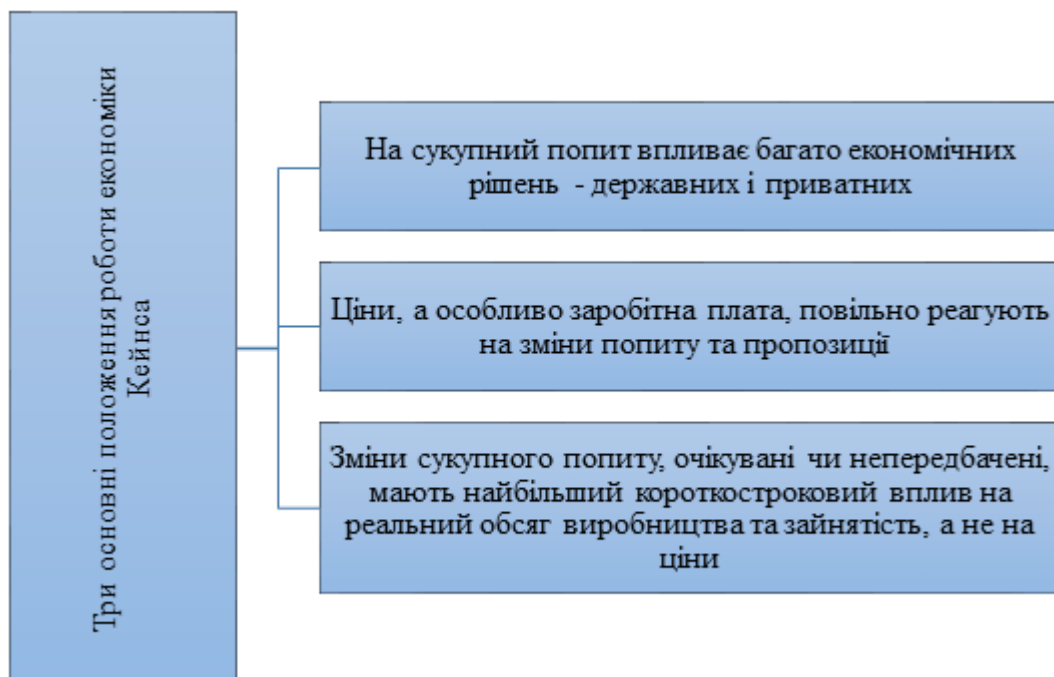

Рис. 1.2. Три основні положення роботи економіки Кейнса

Джерело: складено на основі [17].

Розглянемо їх детальніше:

1) На сукупний попит впливає багато економічних рішень – державних і приватних. Згідно теорії “ефективного попиту”, національний дохід напряду залежить від витрат. З ростом доходу суспільства, зростають і споживчі витрати, але цей зріст не є пропорційним, оскільки з збільшенням доходу, людина схильна споживати менше ті більше заощаджувати, ця закономірність відома як “основний психологічний закон”. Відповідно до цього закону ріст витрат відстає від росту доходу, саме цю різницю Дж. М. Кейнс назвав граничною схильністю до споживання. Виходячи з цього, можна зробити висновок що певна кількість грошей зі збільшення доходу суспільства не повертається в господарський оборот і це знижує сукупний попит. Також важливу роль відіграють очікування підприємців щодо майбутнього попиту та стану економіку що може впливати на їх інвестиційні рішення. [20].

2) Заробітна плата та ціни недостатньо швидко реагують на зміну попиту та пропозиції, як наслідок це може призвести до нестачі або надлишку робочої сили

3) Кейнсіанці вважають, що оскільки ціни є певною мірою жорсткими, коливання будь-якого компонента витрат – споживання, інвестицій чи державних витрат – спричиняють зміну обсягу виробництва. Наприклад, якщо державні витрати збільшуються, а всі інші компоненти витрат залишаються постійними, то обсяг виробництва збільшиться. Кейнсіанські моделі економічної діяльності включають також ефект мультиплікатора; тобто випуск змінюється на деяку кількість кратних збільшення або зменшення витрат, що спричинило зміну. Якщо фіскальний мультиплікатор більший за одиницю, то збільшення державних витрат на один долар призведе до зростання виробництва більше ніж на один долар.

Щодо стабілізації економіки, то Дж. М. Кейнс зазначав, що жодні політичні приписи не впливають лише з наведених вище трьох принципів. Що відрізняє кейнсіанців від інших економістів, так це їх віра в політику активістів, спрямовану на зменшення амплітуди ділового циклу, який вони вважають однією з найважливіших економічних проблем. Дж. М. Кейнс виступав за фіскальну політику яка діє проти напрямку ділового циклу. Він стверджував, що уряди повинні вирішувати проблеми в короткостроковій перспективі, а не чекати, поки ринкові сили виправлять ситуацію в довгостроковій перспективі. Це не означає, що кейнсіанці виступають за

коригування політики кожні кілька місяців для підтримки повної зайнятості в економіці. Насправді вони вважають, що уряди не можуть знати достатньо для успішного налаштування [17].

Відповідно до кейнсіанської економічної теорії, є три основні показники, які уряди повинні ретельно контролювати: процентні ставки, податкові ставки та соціальні програми (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Три основні інструменти у державному регулюванні економіки у кейнсіанстві

Джерело: складено на основі [22].

У кейнсіанстві процентні ставки, або вартість запозичення грошей, відіграють вирішальну роль у забезпеченні економічного процвітання. Під час процвітання (або циклів «буму») Кейнсіанська економічна теорія стверджує, що центральні банки повинні підвищувати процентні ставки, щоб отримувати більше доходу від позичальників. Контролювати масштаби економічного буму важливо, оскільки занадто великі інвестиції в державний і приватний сектори можуть призвести до скорочення пропозиції грошей і, як наслідок, серйозної рецесії. Кейнсіанська економічна теорія також спонукає центральні та комерційні банки накопичувати готівкові резерви за рахунок підвищення процентних ставок, щоб підготуватися до

майбутніх спадів. Під час рецесії (або циклів спаду) ця теорія спонукає уряди знижувати процентні ставки, намагаючись заохотити запозичення. Таким чином, інвестиції в приватний сектор допоможуть збільшити виробництво та вивести економіку з рецесії. На відміну від циклів підйому, банки повинні агресивно боротися з величиною циклу спаду, щоб забезпечити відновлення економіки в розумні терміни [22].

У кейнсіанстві податки на прибуток є основним джерелом доходу уряду для фінансування ініціатив державного сектора, таких як інфраструктура, охорона здоров'я, соціальні програми тощо. Під час процвітання (або циклів «буму») Кейнсіанська економічна теорія стверджує, що уряди повинні підвищувати ставки податку на прибуток, щоб брати участь у зростанні економічної діяльності. Такі часи також є ідеальними для запуску нових громадських ініціатив, таких як перепланування податкової системи чи капітальний ремонт системи охорони здоров'я, оскільки вони стикаються з меншим ризиком провалу. Уряди можуть вирішити запровадити абсолютно нові податки, яких не існувало раніше, щоб отримати ще більше доходу від зростання заробітної плати. Щоб доповнити ініціативу, уряди також можуть пропонувати пропорційно менші податкові пільги, щоб стимулювати споживчі витрати. Під час економічної рецесії (або циклів спаду) Кейнсіанська економічна теорія стверджує, що уряди повинні знизити ставки прибуткового податку для фізичних осіб і підприємств. Таким чином, приватний сектор мав би додатковий фінансовий капітал для інвестування в проекти та руху економіки вперед у Сподіванні, що грошові резерви, створені під час економічного буму, допоможуть пом'якшити падіння державних надходжень [22].

Щодо соціальних програм, то під час процвітання (або циклів «буму») Кейнсіанська економічна теорія стверджує, що уряди повинні зменшувати витрати на соціальні програми, оскільки вони більше не будуть такими необхідними під час циклів буму. Соціальні програми мають на меті забезпечити професійну підготовку окремих осіб, щоб стимулювати ринок праці припливом кваліфікованої робочої сили. У часи економічного процвітання вважається, що економіка має процвітаючу робочу силу, тому додаткові інвестиції не обов'язково потрібні. Під час економічної рецесії

(або циклів спаду) Кейнсіанська економічна теорія стверджує, що уряди повинні збільшити витрати на соціальні програми, щоб стимулювати ринок праці припливом кваліфікованої робочої сили. Вважається, що зростання пропозиції кваліфікованої робочої сили спричинить зниження заробітної плати, таким чином дозволяючи підприємствам залучати більш продуктивних працівників без значного зростання витрат. Таким чином, економіка зможе повільно вийти з рецесії завдяки сильній робочій силі [22].

Тож у таблиці 1.1. підсумуємо варіанти використання основних інструментів державного регулювання економіки на різних етапах її розвитку.

Таблиця 1.1.

Варіанти використання основних інструментів державного регулювання
економіки

Стадія економіки	Податкові ставки	Процентні ставки	Витрати на соціальні програми
Зростання	Збільшення	Збільшення	Зниження
Спад	Зниження	Зниження	Збільшення

Джерело: [22].

Тож, однією з характерних рис кейнсіанської економіки є те, що уряди повинні активно намагатися впливати на курс економіки, особливо шляхом збільшення витрат для стимулювання попиту в умовах рецесії. Крім того, Кейнс виступає за втручання уряду як вирішення проблеми високого безробіття [8].

1.3 Висновок до розділу 1

Передумови формування кейнсіанства мають як історичний, так і економічний характер. Історично, розвиток кейнсіанської теорії був обумовлений кризою Великої депресії, яка почалася у 1929 році. Традиційні економічні підходи, такі як класична економіка, не змогли пояснити та вирішити проблеми безробіття, низького попиту та загальної економічної стагнації, що спостерігалися протягом цього періоду.

Економічні передумови формування кейнсіанства базуються на розумінні недостатнього загального попиту як головного фактора, що впливає на економічний

розвиток. Кейнс відхилився від догми класичної економіки, яка вважала, що ринкові механізми саморегулюються та призводять до повної зайнятості. Він стверджував, що в умовах недостатнього попиту може виникати тривале високе безробіття, що загрожує стабільності економіки.

Кейнсіанська теорія вважає, що державне втручання є необхідним для стимулювання економіки та забезпечення повної зайнятості. Ключова роль відводиться фінансальній політиці, яка передбачає збільшення державних витрат та зниження податків у періоди економічного спаду з метою збалансування попиту та зниження безробіття. Таким чином, необхідно активно впливати на загальний попит, збільшуючи державні витрати, щоб збалансувати економіку і стимулювати розвиток. Ці ідеї стали основою для розвитку не лише самої кейнсіанської економічної школи, але й вплинули на подальші економічні дослідження та політику в різних країнах світу.

РОЗДІЛ 2

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД ДЖ.М. ЕЙНСА – ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

2.1. Вплив кейнсіанської теорії на формування економічної політики після Другої світової війни

Невдовзі після закінчення Другої світової війни знову виникла криза надвиробництва 1948-1949 років, від якої найбільше постраждали Сполучені Штати, Канада та Європа [15]. Уряди цих країн, слідуючи пропозиціям Кейнса, активно проводили антикризові заходи і домоглися того, що їхня промисловість чи не вперше в історії впала в середньому лише на 6%. Потім було майже десятиріччя повоєнного економічного підйому, і лише в 1957-1958 рр. у США та країнах Європи вибухнула нова велика й глибша криза. У Сполучених Штатах промисловість скоротилася на 12,6%, тоді як у європейських країнах падіння було меншим. При цьому найбільш різко скоротився зовнішньоекономічний оборот, який раніше стрімко зростав. Після цього був майже 15-річний період відродження та відновлення, головним чином завдяки прискоренню розвитку технологічних галузей, швидкому розвитку електроніки та комп'ютерних наук, атомної промисловості та освоєння космосу. Особливо важливим у той час був розвиток біотехнології, фармацевтики, широке використання високотехнологічного обладнання та інструментів у діагностиці та лікуванні. Стрімко розвивалася і ядерна медицина.

Модифікація циклів і кризових явищ досягалася економічною політикою з тісною взаємодією монетарної політики з боку ЦБ і бюджетної політики з боку Міністерства фінансів. Тривалість циклу була значно збільшена завдяки боротьбі з «перегрівом» економіки, що наблизило кризу, шляхом підвищення процентної ставки Центрального банку, що зробило кредит дорожчим і зменшило інвестиції, щоб продовжити більш помірне відновлення. На початку кризи відсоткова ставка була різко знижена, іноді до нуля, нижче інфляції, що, навпаки, сприяло зростанню кредитування, а це призвело до збільшення попиту з боку зростаючої пропозиції

грошей і сприяло виходу із кризи. У поєднанні зі збільшенням бюджетних інвестицій та пільг, особливо стимулювався попит на житло та автомобілі, оскільки ці галузі мали високий мультиплікаційний ефект, а їх швидке післякризове відновлення та нарощування підштовхнуло всю економіку догори. Крім того, до кінця кризи різко у розвинутих країнах зріс попит домогосподарств на житло та автомобілі, оскільки ціни на них впали. Крім того, держава запровадила пільги та пільги з мінімальною ставкою по іпотечі та автокредиту. Це забезпечило «відскок від дна» і перехід не до посткризової депресії, як це було раніше, а до пожвавлення та підйому. Крім того, держави запровадили пільги з мінімальною ставкою по іпотечі та автокредиту. Це забезпечило «відскок від дна» і перехід не до посткризової депресії, як це було раніше, а до пожвавлення та підйому. Цей інноваційний підйом був перерваний незвичайною кризою 1973-1975 рр., яка одночасно посилилася багаторазовим підвищенням цін на нафту з країн ОПЕК і продовольчими проблемами, що виникли зі зростанням цін на продукти харчування через неврожайні роки [27]. Криза переросла в стагнацію, яка призвела до стагфляції. Рівень безробіття зростав одночасно з інфляцією, а економіка була на місці. Антикризові заходи урядів, насамперед, США та європейських країн, насамперед Великобританії, не змогли виправити ситуацію. І чим рішучіше держави втручалися в економіку, підвищуючи податки, збільшуючи витрати на відродження народного господарства, тим різкішим було падіння життєвого рівня населення. Пропозиції Кейнса більше не працювали. Світ зіткнувся з кризою кейнсіанства і в цілому цієї економічної теорії [31]. На зміну їй прийшла нова макроекономічна теорія – теорія монетаризму [13; 37] та лібералізація ринкових відносин на чолі з Мілтоном Фрідманом.

Тож розглянемо більш детально, як світові уряди використовувати теорія кейнсіанства у боротьбі із наслідками другої світової війни.

Розпочнемо із США. До 1944 року всі звичайні показники економічного добробуту США свідчили про безпрецедентне процвітання економіки. Найголовніше те, що офіційний рівень безробіття впав лише до 1,2% – найнижчого рівня. Офіційні дані показали, що валовий національний продукт (ВНП), скоригований на інфляцію, зріс приблизно на 70% з 1939 року. Для економістів, які нещодавно прийняли ідеї

Джона Мейнарда Кейнса, висловлені в його Загальній теорії зайнятості, відсотка та грошей (1936), війна підтвердила їхні переконання. У теорії Кейнса, на відміну від раніше прийнятої точки зору, економічна депресія може тривати нескінченно довго, якщо державні витрати, що фінансуються за рахунок бюджетного дефіциту, не будуть достатньо збільшені. Кейнсіанці вважали, що федеральний дефіцит у 1930-х роках, який ніколи не перевищував 3,5 мільярда доларів на рік, був надто малим, щоб підняти економіку США. Проте величезний дефіцит під час війни, який досяг 55 мільярдів доларів у 1943 році, підтверджував теорію Кейнса. Відтоді більшість економістів, прийняли кейнсіанський висновок. Здається очевидним, що війна вивела економіку з депресії, що вона створила умови, які зазвичай називають воєнним процвітанням. Дефіцит бюджету під час війни був величезним – у перерахунку на поточні долари він додав близько 2,2 трильйона доларів до державного боргу [38].

Після закінчення війни наприкінці літа 1945 року протягом наступних двох років відбувалося справжнє економічне диво. Понад 10 мільйонів чоловік було звільнено зі збройних сил. Промисловість, яка з 1942 по 1945 роки займалася переважно виробництвом військових товарів, повернулася до виробництва цивільних товарів. Величезний дефіцит державного бюджету зник, і протягом 1947-1949 фінансових років федеральний бюджет фактично мав невеликий профіцит. Проте, незважаючи на побоювання та застереження кейнсіанських економістів, що такі події знову занурять економіку в депресію, цивільне виробництво процвітало, збільшившись майже на 27% з 1945 по 1946 рік, а рівень безробіття ніколи не перевищував 4% до рецесії 1949 року [38].

Окрім американської економіки, роботи британського економіста Джона Мейнарда Кейнса мали сильний вплив на економічне мислення в Австралії після війни. Відповідь уряду на економічні виклики, викликані війною, стала першим великим застосуванням кейнсіанської економічної теорії в державній політиці Австралії. Банк відіграв важливу роль у формуванні як економічної політики під час війни, так і планів післявоєнної відбудови. Той факт, що на ранніх етапах військові дії велися на європейському театрі, а не ближче до Австралійського континенту, дав уряду час для методичного планування мобілізації ресурсів і

координації економіки військового часу. В Австралії уряд виробив колективний погляд щодо економічного планування війни по суті кейнсіанського характеру. Кейнсіанський підхід комітету був розроблений для використання державних витрат як засобу скорочення безробіття. Вони виступали за використання оподаткування, позик і адміністративного контролю для контролю над інфляцією після того, як рівень безробіття знизиться. Тож, в Австралії економічні виклики війни були ефективно врегульовані за допомогою кейнсіанської економіки і що війна продемонструвала ефективність ініційованого урядом попиту для підтримки повної зайнятості [23].

Економічний контроль та ініціативи, запроваджені федеральним урядом Австралії, здебільшого мали бажаний ефект. Австралійська економіка уникла неконтрольованої інфляції, а військові зусилля були адекватно профінансовані. Середній рівень інфляції протягом 1940-х років становив близько 4,4% – лише ненабагато вище, ніж середній показник століття, який становив 4,2 відсотка [23].

Політика, яку Британія використовувала для фінансування Другої світової війни, різко відрізнялася від політики, яка використовувалася для фінансування попередніх війн, і дуже відрізнялася від політики, яку використовували Сполучені Штати під час війни. Дотримуючись рекомендацій Кейнса, Британія під час війни та протягом більшої частини післявоєнного періоду оподатковувала дохід від капіталу за значно вищою ставкою, ніж Сполучені Штати. Витрати на соціальне забезпечення політики Кейнса були дуже високими порівняно з політикою згладжування оподаткування, погані макроекономічні показники Великобританії на початку післявоєнного періоду стали наслідком високих ставок податків на дохід від капіталу [10].

Кейнсіанська економіка в Канаді після війни набула широкого впровадження. Книга канадського економіста Мейбл Тімлін «Кейнсіанська економіка» (1942) вплинула на мислителів у Канаді та за кордоном і вплинула на викладання економіки в канадських університетах. На політику уряду Канади також вплинули нові кейнсіанські концепції, головним чином через переконання кількох здібних молодих державних службовців, особливо Роберта Брайса, який зрештою став заступником міністра фінансів. Дійсно, Канада була однією з перших країн світу, яка взяла на себе

зобов'язання активного використання фіскальної (а пізніше монетарної) політики для стимулювання внутрішнього виробництва та зайнятості. Економічний період 1960-х і 1970-х років, здавалося, підтверджував доцільність такого кейнсіанського підходу. Однак зростання показників безробіття та інфляції із середини 1970-х до початку 1980-х років спонукали критиків в академічних і урядових колах стверджувати як на теоретичних економічних, так і на політичних підставах, що втручання в кейнсіанському стилі швидше посилює, ніж гасить, економічні коливання. Крім того, вони стверджували, що такі дії мають притаманний інфляційний ухил, який створив серйозні довгострокові економічні проблеми як у Канаді, так і в інших країнах. Кейнсіанські економісти заперечують, що багато труднощів кінця 20-го сторіччя були пов'язані з подіями (такими як швидкі коливання світових цін на нафту), які значною мірою перебувають поза контролем національної економічної політики. Крім того, хоча вони визнають, що були допущені деякі політичні помилки, вони стверджують, що застосування кейнсіанських принципів уберегло світ від чергової депресії. Протягом більшої частини 1980-х і 1990-х років застосування активної кейнсіанської фіскальної політики в Канаді стало обмеженим внаслідок великого дефіциту, який відчували федеральний і провінційний уряди. Як тільки ці дефіцити були погашені, переважаюча консервативна ідеологія перешкоджала будь-якому поверненню до політики державних витрат. Тягар макроекономічної політики був повністю покладений на монетарну політику. Під час рецесії 2008-2009 років політика з кейнсіанськими елементами знову знайшла прихильність у Канаді як стратегія економічного відновлення [43].

Наразі поточна і домінуюча лінійна модель розвитку на глобальному рівні, головним чином орієнтована на ціль кількісного економічного зростання, яка базується на економічній філософії неолібералізму або нового лібералізму, який поступово змінив кейнсіанську теорію з 1980-х років. Філософія. Останній сильно вплинув на суспільне мислення та політику, зокрема після Другої світової війни, і ґрунтувався на думці Дж. Кейнса, зосередженій на аналізі деяких причин неспроможності ринку на макрорівні та на макроекономічній політиці як засобу для виправлення таких помилок. З цієї точки зору, він підтримував експансіоністську

фіскальну політику, що сприяла сукупному попиту та схильності до споживання. Підкреслимо, що пропаганда споживання Кейнсом пов'язана з певним історичним періодом. Безсумнівно, теорія споживання Кейнса підтримувала модель економічного зростання в кількісному вираженні. Він не досліджував у достатній мірі екологічні наслідки політики, що сприяє схильності до споживання, незважаючи на те, що деякі з його робіт почали підкреслювати зростання екологічних проблем, пов'язаних із промисловим зростанням приблизно у 20-х роках минулого століття. Однак його внесок не повинен обмежуватися питанням споживання з огляду на пошук причин сучасних викликів і рішень для переходу до сталого розвитку. У той же час Дж. Кейнс зробив внесок у підтвердження деяких обмежень ринкової економіки, знайшовши рішення для економічної кризи та давши новий потужний стимул державному втручання в соціальний захист як суттєву основу сучасної держави добробуту в Європі [14].

Після Другої світової війни багато країн Америки, Східної Азії та Європи (включаючи Італію) пережили і насолоджувалися періодом високого економічного зростання та рівня зайнятості, а також високого добробуту [16]. Економічна парадигма, що лежить в основі таких хороших соціальних та економічних показників, була зосереджена на досягненнях технічного прогресу, широкому впровадженні розподілу праці та розвитку ринків масового споживання завдяки сприятливим цінам на споживчі товари. У цей період технологічний прогрес і використання ефекту масштабу також призвели до збільшення розміру компаній. При цьому високі темпи зростання сукупної пропозиції підтримувалися відносно стабільними темпами зростання сукупного попиту. Цього останнього було досягнуто як консолідацією держави загального добробуту, так і прогресивним державним втручанням в економіку, а також шляхом прийняття антициклічної кейнсіанської політики. Остання сприяла зменшенню рівня невизначеності в економіці, заохочуючи інвестиції в заводи та обладнання, заохочені державними інвестиціями. Крім того, політика доходів забезпечувала позитивне коригування реальної заробітної плати відповідно до досягнень технічного прогресу [41].

2.2. Неокейнсіанство, посткейнсіанство та нове кейнсіанство: спільні погляди та відмінності

Неокейнсіанство необхідно розглядати як Неокласично-кейнсіанський синтез, який відноситься до кейнсіанської революції, як її інтерпретувала та формалізувала переважно американська група економістів на початку післявоєнного періоду. Центральним елементом неокласично-кейнсіанського синтезу (або «неокейнсіанської» системи) була модель IS-LM, яку вперше представив Джон Гікс (1937), а потім розширив Франко Модільяні (1944). Модель IS-LM на їх погляд представляє суть загальної теорії Джона Мейнарда Кейнса у формі системи одночасних рівнянь. Одним із вражаючих результатів моделі IS-LM було те, що вона не змогла отримати кейнсіанський результат «рівноваги безробіття». Модель, як правило, давала неокласичний результат «повної зайнятості». У результаті, щоб створити «рівновагу безробіття» як розв'язок цієї системи рівнянь, неокейнсіанці звернулися до жорсткої грошової заробітної плати, інвестиційного попиту з нееластичним відсотком, попиту на гроші з нееластичним доходом або альтернативної недосконалості цієї системи. Тому її називають «синтезом» неокласичної та кейнсіанської теорій, оскільки висновки моделі в «довгостроковій перспективі» або в «ідеально працюючій» системі IS-LM були неокласичними, але в «короткостроковій перспективі» зроблені кейнсіанські висновки [39].

Пізніше неокейнсіанці додали криву Філліпса до системи, щоб враховувати інфляцію. Міжнародний сектор був включений у розширену систему IS-LM, відому як модель Манделла-Флемінга. Багато роботи також було спрямовано на створення «мікрооснов» для основних кейнсіанських співвідношень : функція споживання була формалізована як проблема максимізації корисності Франко Модільяні та Річардом Брумбергом (1953), інвестиційна функція була отримана з максимізації прибутку Дейлом В. Йоргенсеном (1963) і Робетом Айснері Роберт Х. Строц (1963); функція попиту на гроші, отримана з максимізації корисності Вільямом Дж. Баумолом (1952) і Джеймсом Тобіном (1956, 1958); механізм передачі (тобто вплив LM на IS) було

розширено та детально проаналізовано Ллойдом Мецлером (1951), Джеймсом Тобіном (1961, 1969) та багатьма іншими [39].

Неокласично-кейнсіанський синтез мав значний успіх і домінував у макроекономіці у післявоєнний період. Довгий час неокейнсіанська система була синонімом «кейнсіанської революції» і мала великий вплив. Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х років неокейнсіанська система зазнавала постійних нападок. Однак неокейнсіанська система зіткнулася з серйозними проблемами лише на початку 1970-х років, коли раптовий тривалий спалах інфляції та безробіття в країнах ОЕСР, не був сумісний із прогнозами неокейнсіанської системи – і Традиційна кейнсіанська політика у відповідь, вжита різними західними урядами зовсім не полегшила проблему. Мілтон Фрідман (1968), лідер конкурентної монетаристської школи, запропонував «гіпотезу природного рівня безробіття», яка справді збігалася з досвідом ОЕСР. Цю гіпотезу природного рівня формалізували Едмунд Фелпс, Роберт Е. Лукас, Томас Сарджент і використали як основу нової класичної макроекономічної теорії, яка сформувалася із 1970-х років, щоб замінити неокейнсіанство як нову макроекономічну ортодоксію [39].

Посткейнсіанська економіка (РКЕ) – це школа економічної думки, яка базується на аргументі Джона Мейнарда Кейнса та Міхала Калецького про те, що ефективний попит є ключовим чинником економічної ефективності. РКЕ стверджує, що фундаментальна невизначеність і соціальний конфлікт вимагають аналізу людської поведінки на основі соціальних умовностей і евристик, вбудованих у специфічні інституційні контексти. Соціальні взаємодії породжують чіткі системні властивості на макроекономічному рівні. Наприклад, якщо всі індивіди намагаються збільшити свої заощадження одночасно, загальні заощадження на сукупному рівні можуть не зрости, оскільки сукупний попит і обсяг виробництва зменшаться (парадокс ощадливості). Принцип платоспроможного попиту передбачає, що економічна діяльність зумовлена головним чином рішеннями щодо витрат. Зокрема, інвестиції вважаються ключовим чинником попиту, виробництва та зайнятості. На відміну від неокласичного підходу, інвестиції не обмежені наявністю заощаджень, але можуть бути обмежені наявністю кредиту. Тож сама по собі економічна діяльність

не може бути зведена до результату певної оптимізуючої поведінки, а натомість залежить від очікувань і настроїв, розподілу доходу та фінансових умов. Розподіл доходу відіграє важливу роль у РКЕ, оскільки схильність до витрат відрізняється між групами осіб і корпораціями. Схильність до споживання залежить від рівня доходу або класу доходу, тоді як схильність до інвестування залежить від розміру та потужності фірми. Тому зміни в розподілі доходів і багатства впливають на сукупний попит [29].

РКЕ також визнає важливість фінансових ринків та їх вплив на Економіку. Х. Мінські розвинув теорію фінансової нестабільності яка стверджує, що періоди стабільності на фінансових ринках призводять до розслаблення обережності та зростання ризикових угод, що в свою чергу може спричинити фінансову кризу. Х. Мінські був переконаний, що в сучасних економіках фінансові ринки нахилені до нестабільності. Він виділив три типи фінансових учасників: "грошові позичальники", які позичають на короткі строки і використовують ці кошти для спекуляцій; "хеджувальники", які беруть позиції з метою забезпечення стабільності свого фінансового становища; та "спекулянти", які приймають великі ризики, сподіваючись на високі прибутки. Згідно з Мінські, у періоди стабільності все більше учасників ринку перетворюються на "грошових позичальників", що створює нестабільність у фінансовій системі. Поступове нарощування боргу та спекулятивних операцій призводить до накопичення ризиків, а "Minsky moment" настає, коли фінансові позичальники виявляються неспроможними повернути свої борги, що спричиняє колапс фінансової системи. "Minsky moment" момент став особливо відомим в контексті кризи 2008-2010 років, коли світова фінансова система зазнала серйозних потрясінь. Фінансові інститути надмірно надійшли в ризиковані активи, зокрема неплатоспроможні кредити на нерухомість. Коли ці активи почали втрачати вартість, банки та інші фінансові установи зазнали серйозних втрат, що призвело до кризи довір'я, ліквідності та страху на ринку [46]. В контексті цієї теорії стає очевидним, що фінансові кризи та нестабільність виникають несподівано та зростають під впливом певних факторів, особливо підвищеної позикової активності та надмірного ризику. Важливість регулювання економіки державою полягає в тому, що вона може вживати

заходів для запобігання та мінімізації ризиків фінансової нестабільності. Наприклад, регулювання позикової діяльності та зобов'язанням банків може допомогти обмежити надмірну позикову активність та перехресні зобов'язання, які можуть сприяти кризам.

РКЕ також має особливий погляд на монетарну теорію. Цей погляд зосереджується на утриманні грошей як захисту від невизначеності (перевага ліквідності), грошей як знаменника контрактів і використання грошей як засобу платежу. Гроші в сучасній економіці здебільшого складаються з банківських депозитів, створених комерційними банками як побічний ефект їхніх рішень про кредитування. Тому пропозиція грошей не знаходиться під прямим контролем центральних банків чи урядів. Гнучкість грошово-кредитної та фінансової системи забезпечує динамізм капіталістичних економік – оскільки кредит можна використовувати для фінансування інвестицій – але це також може призвести до фінансової нестабільності та кредитних бульбашок. У часи невизначеності порив до ліквідності може призвести до підвищення процентних ставок і падіння цін на активи, а отже, до фінансової нестабільності. РКЕ розглядає сучасну економіку як систему грошових потоків, а не як систему рівноваги між реальними змінними. Таким чином, такі поняття, як «природна» норма відсотка (і пов'язаний з нею «природний» рівень безробіття), відкидаються – відсоткова ставка – це не рівноважна ціна поточного та майбутнього споживання, а ціна ліквідності, грошова змінна з ефект розподілу, на який сильно впливають рішення центрального банку [29].

На відміну від неокласичної економіки, РКЕ не розглядає гнучкість заробітної плати та структурні реформи ринку праці як шлях до повної зайнятості, а натомість розглядає зайнятість як відображення умов попиту на ринку товарів. Таким чином, капіталістичні економіки не мають автоматичного механізму досягнення повної зайнятості. РКЕ відкидає думку про те, що скорочення заробітної плати можна використовувати як спосіб скорочення безробіття, оскільки таке скорочення призведе до скорочення споживчих витрат і, таким чином, до сукупного попиту. РКЕ стверджує, що це має місце не лише в короткостроковій перспективі, але й протягом більш тривалих періодів через механізми гістерезису, такі як соціальні норми оплати праці та зростання продуктивності, кероване попитом. Сторону пропозиції не можна

розглядати ізольовано, але, ймовірно, на неї впливатимуть умови попиту. Економіка є системою, що залежить від шляху [29].

РКЕ спирається на роботи Дж. М. Кейнса, а також інших ключових фігур, таких як Міхал Калецькі, Джоан Робінсон і Ніколас Калдор. Термін РКЕ почав використовуватися з 1970-х років, коли звуження мейнстримної економіки призвело до формування наукових журналів і конференцій. З самого початку РКЕ виступав проти присвоєння, у виродженій формі, кейнсіанських аргументів мейнстрімом. Хоча в короткостроковому аналізі є схожість із так званою новою кейнсіанською економікою, існують також фундаментальні відмінності: РКЕ відкидає потребу в оптимізації мікрооснов і концепцію довгострокової рівноваги з боку пропозиції; це підкреслює можливість фінансової нестабільності; і розглядає вимушене безробіття як нормальну рису ринкової економіки, яку необхідно пояснити [29].

Сучасні на той час відгалуження кейнсіанства значно вплинули на світову економічну думку. Але у 60-70-ті час домінування кейнсіанства пройшов, оскільки воно було створене як теоретичне обґрунтування виходу з кризи і виявилось нездатним вирішити проблеми постійного динамічного розвитку. [14].

Світова економічна думка зазнала значного впливу на кейнсіанство та його модифікації, неокейнсіанство та посткейнсіанство, але їх домінування в економічній політиці значно обмежилось в 60-х і 70-х роках ХХ століття. Ці теорії не досягли бажаного прогресу. Як теоретичне обґрунтування виходу з кризи, кейнсіанство не змогло вирішити проблеми постійного, динамічного розвитку. Це значною мірою спричинило критику кейнсіанства та його різновидів як неокласиками, так і неолібералами.

Нова кейнсіанська економіка є сучасною макроекономічною школою, яка розвинулася з класичної кейнсіанської економіки. Ця переглянута теорія відрізняється від класичного неокейнсіанського мислення тим, наскільки швидко коригуються ціни та заробітна плата. Прихильники нового кейнсіанства стверджують, що ціни та заробітна плата є негнучкими, тобто вони повільніше пристосовуються до короткострокових економічних коливань. Це, у свою чергу, пояснює такі економічні фактори, як вимушене безробіття та вплив федеральної

монетарної політики. Ідея Дж. М. Кейнса після Великої депресії про те, що збільшення державних витрат і зниження податків можуть стимулювати попит і вивести світову економіку зі спаду, стала домінуючим способом мислення протягом більшої частини 20-го століття. Це повільно почало змінюватися в 1978 році, коли було опубліковано статті Роберта Лукаса і Томаса Сарджент «Після кейнсіанської економіки». У статті нові класичні економісти Роберт Лукас і Томас Сарджент зазначили, що стагфляція, яка спостерігалася в 1970-х роках, була несумісною з традиційними кейнсіанськими моделями. Наковці намагалися побудувати оригінальну теорію Кейнса, додавши до неї мікроекономічну основу. За їх словами, двома основними сферами мікроекономіки, які можуть суттєво вплинути на макроекономіку, є жорсткість цін і заробітної плати. Ці концепції переплітаються з соціальною теорією, заперечуючи чисті теоретичні моделі класичного кейнсіанства. Нова кейнсіанська економіка стала домінуючою силою в академічній макроекономіці з 1990-х років до фінансової кризи 2008 року [25].

Нова кейнсіанська теорія намагалася розглянути, серед іншого, слабку поведінку цін і її причину, а також те, як провали ринку можуть бути спровоковані неефективністю та можуть виправдати втручання уряду. Переваги державного втручання залишаються темою дискусій. Нові кейнсіанці обґрунтовували експансіоністську монетарну політику, стверджуючи, що дефіцитні витрати стимулюють збільшення попиту [25].

Загалом неокейнсіанство, посткейнсіанство та нове кейнсіанство – це школи економічної думки, які мають певну схожість, але також мають значні відмінності у своїх підходах і переконаннях. неокейнсіанці є послідовниками економічних теорій Джона Мейнарда Кейнса, який вважав, що державне втручання може допомогти стабілізувати економіку в періоди спаду чи депресії. Кейнсіанці виступають за заходи фінансової політики, такі як державні витрати та скорочення податків, щоб стимулювати попит і стимулювати економічне зростання. Вони також вважають, що монетарна політика, наприклад коригування процентних ставок, може бути використана для впливу на економіку. Посткейнсіанці спираються на кейнсіанську теорію, але також підкреслюють важливість ролі інститутів, соціальних структур і

відносин влади в економічній діяльності. Посткейнсіанці стверджують, що ринки за своєю суттю не є ефективними, і державне втручання необхідне для виправлення недоліків ринку. Вони підкреслюють роль невизначеності та переваги ліквідності у формуванні економічних результатів. Нові кейнсіанці, з іншого боку, зосереджуються на ролі недосконалостей ринків, таких як постійні ціни та заробітна плата, і вплив цих недосконалостей на економічні результати. Вони вважають, що державне втручання, зокрема через монетарну політику, може допомогти стабілізувати економіку та зменшити економічні коливання. Нові кейнсіанці наголошують на важливості мікроекономічних основ і строгого моделювання. Підводячи підсумок, можна сказати, що в той час як усі три школи думки поділяють увагу на важливості державного втручання для стабілізації економіки, посткейнсіанці наголошують на ролі інститутів і соціальних структур, тоді як нові кейнсіанці зосереджуються на недосконалості ринку та мікроекономічних основах.

2.3 Висновок до розділу 2

Таким чином, після війни, світова економіка пережила кризу світового характеру до 1949 року. Найбільше кризовий стан охопив економіку США, Канади та Європи, загалом промисловість розвинених країн скоротилася в середньому на 6% протягом 1948-1949 років. Дж. М. Кейнс сказав, що уряди повинні скорочувати податки та витратити гроші під час депресії, щоб стимулювати економіку, навіть якщо це означає борги. Витрачаючи гроші на великі громадські роботи, ця стратегія передає гроші в руки споживачів, які витрачають їх і починають цикл відновлення. Друга світова війна підтвердила його правоту. Керуючись ідеями Кейнса уряди почали витрачати гроші, забезпечуючи населення роботою після десяти років безробіття та депресії. Також, після другої світової війни кейнсіанство знаходить своє відображення у теоріях, які намагаються доопрацювати прогалини, допущені Дж. М. Кейнсом. Неокейнсіанська теорія фокусується на економічному зростанні та стабільності, а не на повній зайнятості. Посткейнсіанська теорія акцентує увагу на важливості інституцій. Нова кейнсіанська економіка – це сучасний поворот до

макроекономічної доктрини, який розвинувся з класичних принципів кейнсіанської економіки.

РОЗДІЛ 3

КЕЙНСІАНСТВО НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУПЕРЕЧНОСТІ

3.1. Критичні аспекти основних підходів кейнсіанської доктрини

Неодноразова кейнсіанська теорія стикалась з критикою. Одними з головних критиків можна вважати представника доктрини лібералізму - М. Ротбарда, та монетаризму - М. Фрідмана. Нижче пропонується детальніше розглянути претензії які висувають до кейнсіанства вище зазначені вчені.

Кейнсіанці стверджують, що розширення пропозиції грошей призведе до зниження процентних ставок, що підвищує сукупний попит. Натомість М. Фрідман стверджував, що збільшення пропозиції грошей підвищить сукупний попит, а відсоткові ставки можуть підвищуватися або падати залежно від відносної сили ліквідності, доходу та ефекту Фішера. Додаткові гроші напряду призведуть до зниження ставок, але якщо політика призведе до швидшого зростання реального доходу або інфляції, це призведе до підвищення номінальних процентних ставок. Загальний ефект був неоднозначним, особливо через кілька місяців або років, тобто у довгостроковій перспективі [35].

Одноразове збільшення пропозиції грошей на 20% не має довгострокового впливу на процентні ставки, довгострокового впливу на швидкість і довгострокового впливу на реальний обсяг виробництва. Натомість ціни зростають на 20%. Питання полягає в тому, що буде відбуватись у середньостроковій перспективі ? Відповідно до кейнсіанського пояснення – більше грошей веде до нижчих процентних ставок. Нижчі процентні ставки призводять до збільшення витрат. Оскільки ціни в короткостроковій перспективі стабільні, додаткові витрати збільшують реальний обсяг виробництва. Коли збільшення видатків перевищує природний рівень виробництва, економіка перегрівається, що призводить до інфляції. Більше грошей спричиняє нижчу процентну ставку, що спричиняє більший обсяг виробництва, що зрештою призводить до вищих цін.

Для таких монетаристів, як М. Фрідман, це не стало задовільним поясненням. Почнемо із впливу процентних ставок на номінальні витрати. Якщо нижчі відсоткові ставки призводять до зниження швидкості зростання грошової маси, важко зрозуміти, наскільки низькі відсоткові ставки сприяють розширенню. Дійсно, якщо зростання грошової маси є надзвичайно швидким, то процентні ставки часто зростатимуть, оскільки кредитори починають очікувати вищої інфляції та вимагати, щоб це було компенсовано вищими номінальними процентними ставками. Але вищі номінальні відсоткові ставки збільшать швидкість обігу, спричиняючи зростання інфляції навіть більше, ніж пропозиція грошей. Тому занадто просто сказати, що легкі гроші мають ефект розширення, оскільки вони призводять до низьких процентних ставок. Легкі гроші мають ще більший експансійний ефект, коли він призводить до підвищення процентних ставок. Крім того, розглянемо вплив економічного зростання на інфляцію. У монетаристській моделі більше грошей призводить до більших номінальних витрат, оскільки населення має чітко визначений попит на гроші та намагатиметься позбутися надлишкових залишків готівки, витрачаючи нові гроші, які вливаються в економіку. Швидкість не є абсолютно фіксованою, але вона досить стабільна, щоб нові гроші мали тенденцію підвищувати номінальний ВВП. А вищі номінальні витрати, як правило, сприятимуть збільшенню реального виробництва в короткостроковій перспективі, оскільки заробітна плата та ціни є постійними або такими, що повільно пристосовуються. У довгостроковому періоді лише ціни зростуть, а обсяг виробництва повернеться до природного рівня [35].

До того ж у кейнсіанській моделі реальні шоки мають номінальний ефект, у монетаристській моделі номінальні шоки мають реальні наслідки. Звичайно, обидва твердження певною мірою правдиві, що М. Фрідман визнав. Але варто сказати, що він надавав більше ваги номінальному шоку та його реальному ефекту, принаймні порівняно з кейнсіанськими критиками. Тож, кейнсіанський підхід залежить від оцінки різноманітних змінних, які важко спостерігати, таких як «природна норма відсотка» та «природна норма виробництва» (або безробіття). Політика доречна, коли розрив випуску дорівнює нулю, а відсотки ставка дорівнює натуральній нормі. Навпаки, М. Фрідман відстоював широку грошову масу (M_2) як індикатор

позиції монетарної політики. Кейнсіанці зробили помилку, припустивши, що підвищення процентних ставок означає, що гроші стають жорсткішими, а падіння ставок означає, що гроші стають легшими. Кейнсіанці зробили помилку, припустивши, що існує довгостроковий компроміс між зайнятістю та інфляцією [35].

Економічну думку лібералізму можна назвати опозиційною до кейнсіанства. Один з основних напрямків критики її представників полягає у відхиленні кейнсіанської теорії від принципів ринкової економіки, оскільки ліберали вважають природні ринкові механізми краще здатні забезпечити стабільну роботу економіки. З цього твердження випливає інша претензія, яка полягає у надмірному втручанні держави в економічну політику, оскільки ніяка політика держави краще не впорається з кризовими ситуаціями ніж механізми ринку. Також надмірне втручання економіки лише бюрократизує її, що може призвести до низки проблем [47, 48].:

1. Затримки і витрати часу - через велику кількість заплутаних бюрократичних процедур затримується реалізація проектів та бізнес-операцій.

2. Велика кількість регуляторних обмежень також може стати перешкодою для розвитку існуючих підприємств, та підвищує поріг входу для нових. Прикладом може слугувати процес виходу на IPO у США, оскільки необхідно провести аудит фірми, підготувати заяву на реєстрацію до SEC тощо - всі ці процеси займають місяці та призводять до значних витрат [49].

3. Слід зазначити що надто бюрократизована система може сприяти корупції та зловживанню владою.

М. Ротбард також критикує монетарну політику яку пропонує кейнсіанство, вони вважають що надмірна емісія грошей для стимулювання попиту може призвести лише до інфляції та зростання цін. Повертаючись до аспекту втручання держави в економічні процеси, ліберали і тут виступають проти втручання, адже на їх думку ринкові механізми краще впораються із регулюванням грошової системи [47, 48].

Вище описані недоліки які вбачають опоненти кейнсіанства не є єдиними, тому розглянемо ще деякі спірні питання:

1. Витіснення ресурсів. Якщо держава позичає для фінансування більших інвестицій, держава позичає у приватного сектора, і тому приватний сектор має менше ресурсів для фінансування інвестицій приватного сектора [18].

2. Складність прогнозування розриву виробництва. Припущення кейнсіанської економіки полягає в тому, що можна знати, наскільки попит потрібно збільшити, щоб впоратися з розривом виробництва. Однак розрив випуску може змінюватися. Наприклад, якщо відбулося несподіване падіння продуктивності, негативний розрив виробництва може стати дуже низьким, незважаючи на низькі темпи економічного зростання. У цій ситуації належною відповіддю є не збільшення попиту, а реформи з боку пропозиції для підвищення продуктивності [2].

3. Рікардіанська еквівалентність. Це аргумент, що якщо уряд проводить експансіоністську фіскальну політику, наприклад, скорочує податки, що фінансуються за рахунок запозичень, тоді люди не будуть витрачати знижені податки, оскільки вони вірять, що податки повинні будуть зрости в майбутньому, щоб погасити борг, отже, експансіоністська фіскальна політика не має ефекту [5].

4. Заохочує великі витрати уряду. Під час рецесії уряди збільшують видатки, але після рецесії державні витрати залишаються, що призводить до режимів високих податків і витрат. Проекти державних видатків можуть бути розроблені на короткострокову перспективу, але коли вони розпочаті, вони створюють потужні групи політичного тиску, які лобіюють уряд, щоб утримати їх [28].

5. Часові затримки. Потрібно багато часу, щоб змінити сукупний попит, доки сукупний попит підвищиться, може бути занадто пізно, і це призведе до інфляції [4].

6. Порухення компромісу кривої Філіпса. У 1950-х і 60-х роках кейнсіанське управління попитом було популярним, оскільки уряди, здавалося, мали вибір між безробіттям та інфляцією. Однак у 1970-х роках був період стагфляції. Критикам кейнсіанського управління попитом здавалося, що політика стимулювання попиту лише посилює інфляцію, а не зменшує безробіття в довгостроковій перспективі. На думку монетаристських критиків, таких як М. Фрідман, кращою політикою було націлитися на низьку інфляцію – і визнати, що може бути тимчасовий період безробіття. М. Фрідман та інші економісти (які у більшій мірі покладалися на пропозицію)

зазвичай зосереджувалися на реформах з боку пропозиції для підвищення ефективності ринку та зменшення недоліків на ринках праці (таких як мінімальна заробітна плата та ринки праці) [35].

Крім того сучасна монетарна теорія підкреслює, що під час рецесії державні витрати можна фінансувати шляхом друкування грошей, а не запозичень [11].

Таким чином, під час пастки ліквідності/рецесії слід проводити експансіоністську фіскальну політику. У цій ситуації спостерігається зростання заощаджень приватного сектора, які не використовуються. Державні запозичення не «витісняють» ці невикористані ресурси, оскільки приватний сектор не має повної зайнятості. В умовах економічного буму уряд повинен зменшити дефіцит бюджету. Критики часто неправильно представляють кейнсіанську економіку як щось пов'язане з державними витратами. Натомість Кейнс не виступав за підвищення інфляції. Він стверджував, що інфляція може бути шкідливою, а середовище з низьким рівнем інфляції може сприяти швидкому економічному зростанню. Однак у пастці ліквідності інфляція не є проблемою.

3.2. Кейнсіанські підходи при формуванні сучасної антикризової економічної політики

В цьому розділі розглянемо практичне застосування кейнсіанського підходу для протидії кризі, а також аналіз можливих причин кризи 2008 року з боку кейнсіанства.

У зв'язку з поширенням у світі нового коронавірусу (COVID-19) Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила всесвітню пандемію. З одного боку, пандемія мала негативний вплив на громадське здоров'я, з іншого, мала руйнівний вплив і на економічні системи. Цей збій впливав на сукупний попит і загальний рівень промислового виробництва та суміжних галузей. Відповідно до кейнсіанської теорії, COVID-19 створив сценарій у багатьох країнах, коли попит і пропозиція на товари та послуги тимчасово припинилися. Поширення COVID-19 спричинило скорочення попиту (на товари та послуги), поставивши країни на межу економічної рецесії [12].

Наприкінці лютого уряди багатьох країн оголосили про повний локдаун, щоб зупинити поширення вірусу. Після оголошення були закриті всі промислові підприємства, готелі, спортзали, офіси та кордони. Така ситуація, по-перше, негативно впливала на сукупний попит за будь-якого рівня цін. Ця ситуація зробила людей більш песимістичними щодо свого майбутнього виживання, оскільки ніхто не знав, коли відбудуться зміни і обмеження знімуться. Така ситуація зменшила поточне бажане споживання; послідовно вони збільшували поточні бажані заощадження. З іншого боку, спалах коронавірусу (COVID-19) призвів до тривалого зниження продуктивності. Виробництво та виробничі інвестиції позитивно пов'язані з колективними потребами. Підприємства інвестують більше, коли очікують високого прибутку від своїх інвестицій, а коефіцієнт прибутку високий, коли передбачуваний попит високий. Зменшення інвестицій ще більше зменшує прогрес у виробництві та, як альтернативу, колективні потреби, і цикл триватиме. Уже в процесі рецесії ситуація погіршувалася, особливо через перспективу безробіття, які зменшували доходи домогосподарств та спричиняли шок попиту [45].

Тож загалом початок COVID-19 сильно вплинув на національну та міжнародну економіку. Цей вірус торкнувся сторони попиту, і, в той же час, багато компаній стикалися з різними катастрофами з певним співвідношенням втрат доходу. Переважно підприємства стикалися з кількома проблемами, такими як збої в постачанні запасів, припинення міжнародних торгових замовлень, дефіцит сировини, збої в транспортуванні та багато іншого. Крім того, багато малих і середніх підприємств стали фінансово вразливими, з обмеженими операціями та ресурсами [45].

Глобальна економічна невизначеність спровокована COVID-19 дала можливість визначити вплив теорій на антикризове управління. І у цьому аспекті саме кейнсіанська теорія суттєво впливає на переоцінку бізнес-моделей для подолання економічних криз. Кейнсіанська політика стабілізації дозволяла країнам досягти пом'якшення найгірших наслідків COVID-19 [45]. Згідно з Дж. Кейнсом, під час депресії процентні ставки наближаються до нуля. Уряди активно використовували пакети фінансового стимулювання та підтримки. Основна мета таки

грошових вливань полягала в збільшенні споживання домогосподарств, що негайно підвищує попит на товари з боку ринку та зменшує бажані національні заощадження за будь-якого рівня реальної процентної ставки. Як і збільшення державних закупівель, ці стимули зрештою збільшують ринковий попит і дозволяють промисловцям інвестувати. А зміна фіскальної політики коригує ціни, оскільки компанії стикаються з розвиненим попитом на статичному рівні цін і зміщують криву ринкового попиту вгору. Ця експансіоністська зміна підвищує виробництво та зайнятість [45].

Звертаючись до державного управління економічними кризами чи кризовими станами, необхідно відзначити, що економічні кризи, включаючи кризу суверенного боргу Греції, фінансову кризу в Азії і кілька криз у Латинській Америці продемонстрували, як фінансові органи та установи реагували на економічні катастрофи політикою жорсткої економії. Велика криза 2008 року вважається критичним моментом, оскільки вона спричинила «епістемічну кризу» як у сфері фіскальної, так і монетарної політики. Це можливість для прихильників кейнсіанської теорії відновити ідейний простір у США та провідних західних країнах [40].

Важливим елементом того, що залишалося в думках про економію після світової фінансової кризи 2008 року, було триваюче занепокоєння щодо державних фінансів таких країн, як США. У багатьох країнах ОЕСР існували давні фіскальні проблеми та тенденції дефіцитного фінансування, які лише частково були зменшені риторикою та політикою бюджетної дисципліни [9]. Суворі економії залишалися переконанням багатьох урядів. Однак Covid-19 приніс із собою набагато більш вагомий привід для кейнсіанства знову підтвердити себе в політичній практиці та ідейній переваги. У той же час кейнсіанство Covid-19 не є копією кейнсіанських програм минулого, таких як програми Великої депресії чи фази після Другої світової війни. Сучасне кейнсіанство покладалося на нові інструменти, такі як мораторій на виселення (та орендну плату) і захист доходів, а також на різні механізми, такі як використання корпорацій як каналів стимулюючого фінансування [32].

Шок для «реальної економіки» був серйозним за багатьма показниками, і широкомасштабне кейнсіанське втручання стало політичною можливістю через

різноманітні важливі соціально-економічні чинники, включаючи серйозність карантину, надмірну смертність і кількість років життя з поправкою на інвалідність, неоднаковий вплив поштовхів пандемії, неоліберальне поширення соціальної вразливості, відключення між фінансовими ринками та реальними економічними показниками, а також безпрецедентне безробіття. Саме загальна вага таких факторів зробила жорстку фіскальну відповідь необхідністю практично для всіх урядів. Справи дійшли до того, що навіть найбільш неоліберально орієнтовані уряди звернулися до кейнсіанської відповіді на таку безпрецедентну фокусувальну подію. Тим часом експансіоністські баланси урядів допомогли посилити дисонанс між діяльністю фінансових ринків, що свідчило про приголомшливе економічне зростання, та реальною економічною діяльністю, яка припинилася та вимагала кейнсіанських стимулюючих інтервенцій. Величезна розбіжність між зірковими фондовими ринками та проблемними домогосподарствами дискредитувала звичайний аргумент монетаристів/класичних економістів про те, що ринок автоматично вирішить кризу, і це поставило неоліберальну парадигму в значну безсилість [40].

У таблиці 3.1 наведемо абсолютний і відносний (до ВВП) розмір початкової відповіді багатьох провідних урядів, які часто підкріплювалися додатковими хвилями стимулюючих витрат.

Таблиця 3.1

Розмір кейнсіанської фіскальної відповіді окремих урядів на початковій фазі Covid-19.

Країна/регіон	Абсолютна фіскальна реакція уряду за лютий-жовтень 2020 року (млрд дол. США)	% ВВП
США	2449 доларів США	11,8%
Австралія	157 доларів США	11,7%
Японія	555 доларів США	11,3%
Великобританія	241 долар США	9,2%
Бразилія	113 доларів США	8,3%
Німеччина	316 доларів США	8,3%
Франція	134 долари США	5,2%
Китай	707 доларів США	4,6%
Канада	200 доларів США	4,5%
ЄС	489 доларів США	3,8%
Індонезія	29 доларів США	2,7%

Пакистан	5 доларів США	2,0%
Індія	46 доларів США	1,8%
Південна Африка	15 доларів США	1,3%

Джерело: [40].

Абсолютна фіскальна реакція визначається наступним чином: понадпланові заходи, тобто додаткові витрати та недоотримані доходи в секторах охорони здоров'я та інших секторах. Дані з початку лютого до жовтня 2020 року.

Отже, програми стимулювання, започатковані у відповідь на екзогенний шок від Covid-19, були суттєвими, а пандемія послужила фокусною подією, яка відкрила унікальне політичне вікно для державного втручання (як фіскального, так і монетарного) такого масштабу, який досі не застосовувався для більшості країн. Для державних балансів пандемія встановила нову рівновагу, так що в таких країнах, як США та Австралія, стимул на ранній стадії становив майже 12% від усього національного економічного виробництва. Тим не менш, діапазон втручань суттєво відрізнявся між країнами, як в абсолютних, так і у відносних значеннях. Для багатьох розвинутих країн обсяг стимулювання був у 12-значному діапазоні (понад 100 мільярдів доларів). Для деяких країн, що розвиваються, порівняно невеликі витрати на стимулювання керувалися цілеспрямовано, щоб максимізувати політику на користь бідних і тому пандемія послужила каталізатором для політики, спрямованої на побудову зачатків системи соціального захисту. Для інших країн, таких як Бразилія, навіть порівняно великий фіскальний пакет в абсолютному та відносному вираженні не міг перетворитися на ефективну політичну відповідь через серію більших проблем суспільної цінності [40].

Тож, Covid-19 справді став критичним моментом, з якого кейнсіанська парадигма назавжди витіснила неоліберальну економію. Це порушило рівновагу фіскальної політики щодо фінансування дефіциту для основних заходів стимулювання та прискорило прийняття кейнсіанських великомасштабних фіскальних проектів через вплив Covid-19. Згодом у всьому світі було оголошено про масштабні програми стимулювання. Дискурс навколо бюджетних витрат, боргу та фінансування дефіциту трансформувався. Суспільна підтримка такого стимулу,

ймовірно, залишатиметься високою. Шлях, розчищений для фіскальних програм, таких як соціальний захист, залишатиметься відкритим, і їх впровадження відбуватиметься прискореним чином [40].

3.3. Висновок до розділу 3

Кейнсіанство було піддано критиці протягом останніх десятиліть. Деякі економісти та політики висловлюють занепокоєння стосовно ефективності та придатності кейнсіанських методів у сучасному світі. Однак, під час пандемії COVID-19, кейнсіанські методи знову стали актуальними і були використані для боротьби з економічними викликами. Критика кейнсіанства часто зосереджується на дефіциті бюджету, високому рівні державного втручання та недостатній увазі до підприємництва. Критики вважають, що довгострокове застосування кейнсіанських політик може призвести до інфляції, зростання боргу держави та викривлення ринкових механізмів. Вони наголошують на необхідності більшої ролі ринку та дотримання бюджетної дисципліни.

Проте, під пандемії COVID-19, кейнсіанські методи були широко використані урядами багатьох країн. Державні заходи, такі як збільшення державних витрат, зниження податків, стимулювання споживання та інвестицій, використання фіскальної та монетарної політики для підтримки економіки, допомогли зменшити негативні наслідки кризи та відновити економічне зростання. Практичне використання кейнсіанських методів у боротьбі з кризою COVID-19 підкреслило їх ефективність, а значить і актуальність в умовах серйозних економічних збурень.

ВИСНОВКИ

З проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

1. Важливою передумовою виникнення кейнсіанства можна вважати Велику депресію 1930-х років, наслідками якої були масове безробіття та економічна стагнація. Існуючі економічні школи не змогли запропонувати варіанти подолання кризи та пояснити причини її виникнення, що створило необхідність нового підходу до розуміння та вирішення економічних проблем.

У відповідь на вищеописані проблеми Дж. М. Кейнс розробив принципово нову економічну теорію та запропонував шляхи виходу з кризи. Основні положення кейнсіанської теорії включають:

- Кейнсіанство заперечує здатність ринку до саморегулювання
- Нестача попиту на ринку є головною причиною економічного спаду та безробіття
- Держава має приймати активну участь у економічній політиці, а саме використовувати фінансову та монетарну політику для стимулювання попиту та зниження безробіття.
- Необхідність вживання певних антициклічних заходів таких як збільшення скорочення державних витрат у період піднесення та збільшення державних витрат під час економічного спаду.

Кейнсіанська економіка стверджує, що попит стимулює пропозицію і що здорова економіка витрачає або інвестує більше, ніж заощаджує. Щоб створити робочі місця та підвищити купівельну спроможність споживачів під час рецесії, Кейнс вважав, що уряди повинні збільшити витрати, навіть якщо це означає заборгованість.

2. Після Другої світової війни багато країн стикнулись з економічною нестабільністю та потребою у відновлення економіки. У цій ситуації ідеї Дж. М. Кейнса знайшли широке застосування та мали значний вплив на економічну політику та подальший розвиток економічної думки. Багато країн застосували на практиці ідеї кейнсіанства, а саме США, Канаді, Австралії тощо. Після війни було введено широкомасштабні державні програми, що враховували кейнсіанські

принципи, такі як збільшення громадських витрат, інвестицій та сприяння споживанню. Ці заходи допомогли відновити економіку після війни та зменшити безробіття.

Також кейнсіанство продовжило розвиватись у трьох напрямках - неокейнсіанство, посткейнсіанство, та нове кейнсіанство. Ці відгалуження кейнсіанства мають певні спільні погляди, наприклад акцент на сукупному попиті та необхідності регулювання економіки з боку держави та неспроможність ринкових механізмів вирішувати економічні проблеми. Але в свою чергу концентруються на різних аспектах, таким чином посткейнсіанство зосереджує свою увагу на інституційних та соціальних аспектах економіки, неокейнсіанство робить акцент на розвитку економіки в розвитку та забезпечені сталості цього розвитку, а нове кейнсіанство зосереджується на недосконалості ринків та їх вплив на економіку.

3. Кейнсіанство неодноразово стикалось з критикою у свій бік, економічну теорію звинувачували у надмірному акценті на регулювання держави в економіці та відходу від принципів ринку, зростання податкового навантаження та бюрократизації економіки, що може призвести до певних перешкод у розвитку та створенні підприємств. Також піддавалась критиці ідея державного стимулювання економіки що може призвести до небажаної інфляції, зростанню цін, та зменшення доступних ресурсів для приватних інвестицій.

Але попри критику під час кризи COVID-19 багато країн використали кейнсіанські методи для боротьби з кризою, а саме стимулювання споживання та інвестицій, збільшення державних витрат, впровадження соціальних програм та підтримки бізнесу допомогли зменшити негативні наслідки кризи та відновити економічне зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Палійчук Є.С. Опорний конспект лекцій з курсу «Сучасні економічні теорії» для студентів економічних спеціальностей. Ужгород. 2015. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/32744/1/%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%A1%D0%95%D0%A2%D0%BD%D0%BE%D0%B2.pdf> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Aurissergues E.. Demand shocks, new keynesian model and supply effects of monetary policy. 2016. URL: <https://shs.hal.science/halshs-01288980/document> (дата звернення: 17.05.2023).
3. Barbera R. J. Exit Keynes the Friedmanite, Enter Minsky's Keynes. [Monetary Policy and Financial Structure](#). 2013. One-pager NO. 42. September 2013. URL: <https://www.levyinstitute.org/publications/exit-keynes-the-friedmanite-enter-minskys-keynes> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Blinder A. S. Keynesian Economics. URL: <https://www.econlib.org/library/Enc/KeynesianEconomics.html> (дата звернення: 17.05.2023).
5. Boyle M. J. Ricardian Equivalence: Definition, History, and Validity Theories. Investopedia. 2020. November 21. URL: <https://www.investopedia.com/terms/r/ricardianequivalence.asp> (дата звернення: 17.05.2023).
6. Brady R. The Struggle of the Laissez-Faire Economy at the End of Republican Dynasties (Economic Editorial). BCS Chronicle. 2021. URL: <https://www.bcschronicle.com/the-struggle-of-the-laissez-faire-economy-at-the-end-of-republican-dynasties> (дата звернення: 28.03.2023).
7. Carter Zachary D. The Price of Peace: Money, Democracy, and the Life of John Maynard Keynes. Quarterly Journal of austrian economics. 2021. Volume 24, no. 3. URL:

<https://mises.org/archives/quarterly-journal-of-austrian-economics> (дата звернення: 28.03.2023).

8. [Chen](#) J. Who Was John Maynard Keynes & What Is Keynesian Economics? Investopedia. 2022. March 17. URL: https://www.investopedia.com/terms/j/john_maynard_keynes.asp (дата звернення: 28.03.2023).

9. Chohan U. W. Independent budget offices and the politics–administration dichotomy. International Journal of Public Administration. 2008. № 41. P. 1009-1017. URL: <https://academic.oup.com/policyandsociety/article/41/1/68/6513363> (дата звернення: 17.05.2023).

10. [Cooley](#) T. F., [Ohanian L. E.](#) Postwar British Economic Growth and the Legacy of Keynes. URL: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/epdf/10.1086/262079> (дата звернення: 25.04.2023).

11. D'souza D. Modern Monetary Theory (MMT): Definition, History, and Principles. Investopedia. 2022. April. URL: <https://www.investopedia.com/modern-monetary-theory-mmt-4588060> (дата звернення: 17.05.2023).

12. Fornaro, L.; Wolf, M. Covid-19 Coronavirus and Macroeconomic Policy, Working Papers 1168, Barcelona Graduate School of Economics. 2020. URL: <https://ideas.repec.org/p/bge/wpaper/1168.html> (дата звернення: 17.05.2023).

13. Friedman M. Capitalism and Freedom. Chicago: Univ. of Chicago Press; 2020. URL: https://scholar.google.com/scholar_lookup?title=Capitalism+and+Freedom&author=M.+Friedman&publication_year=2020 (дата звернення: 25.04.2023).

14. Ghisellini P, Passaro R, Ulgiati S. Revisiting Keynes in the Light of the Transition to Circular Economy. Circ Econ Sustain. 2021. №1(1). P143-171. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8027294/> (дата звернення: 25.04.2023).

15. Hamilton J. D. Historical causes of postwar oil shocks and recessions. Energy J. 1985 №6. P.97-116. URL: <https://doi.org/10.5547%2F1558-0046-1985-6-9> (дата звернення: 25.04.2023).

16. Hirvilammi T. The virtuous circle of sustainable welfare as a transformative policy idea. Sustainability. 2020. №12(391): p.1-15.
17. Jahan S., Mahmud A.S., Papageorgiou C. What Is Keynesian Economics? FINANCE & DEVELOPMENT. 2014. September, Vol. 51, No. 3. [Monbiot G.](#) Neoliberalism – the ideology at the root of all our problems. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/books/2016/apr/15/neoliberalism-ideology-problem-george-monbiot> (дата звернення: 28.03.2023).
18. Kelly R. C. What Is the Crowding Out Effect Economic Theory? Investopedia. 2023. January 13. URL: <https://www.investopedia.com/terms/c/crowdingouteffect.asp> (дата звернення: 17.05.2023).
19. Keynes J. M. A Treatise on money in two volumes. Cambridge university press for the royal economic society. 1930. 360 p. URL: <http://tankona.free.fr/keynescw5.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).
20. Keynes J. M. The General Theory of Employment, Interest, and Money. Palgrave Macmillan, 1936.
21. Keynes J. M., Volcker P. A. The Economic Consequences of the Peace. London. 1920. 192 Pages
22. Keynesian Economic Theory. Exploring the governments' roles during economic recession. [CFI Team](#). 2022. December 20. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/keynesian-economic-theory/> (дата звернення: 28.03.2023).
23. Keynesian Economics in Wartime. URL: <https://museum.rba.gov.au/exhibitions/make-your-money-fight/the-results/> (дата звернення: 25.04.2023).
24. Kilic, K.; Marin, D. How Is COVID-19 Transforming the World Economy? 10 May 2020. URL: <https://voxeu.org/article/how-covid-19-transforming-world-economy> (дата звернення: 17.05.2023).
25. Liberto D. New Keynesian Economics: Definition and Vs. Keynesian. 2021. URL: <https://www.investopedia.com/terms/n/new-keynesian-economics.asp> (дата звернення: 25.04.2023).

26. [Monbiot G.](https://www.theguardian.com/books/2016/apr/15/neoliberalism-ideology-problem-george-monbiot) Neoliberalism – the ideology at the root of all our problems. 2016. URL: <https://www.theguardian.com/books/2016/apr/15/neoliberalism-ideology-problem-george-monbiot> (дата звернення: 28.03.2023).
27. Mork K. A., Hall R. E. Energy prices, inflation, and recession, 1974–1975. *Energy* J. 1980. №1:31-64 URL: https://www.researchgate.net/publication/46523211_Energy_Prices_Inflation_and_Recession_1974-1975 (дата звернення: 25.04.2023).
28. Pettinger T. “Nothing is so permanent as a temporary government program” – Milton Friedman. 2019. 24 May. URL: <https://www.economicshelp.org/blog/147600/economics/nothing-is-so-permanent/> (дата звернення: 17.05.2023).
29. Post-Keynesian Economics. URL: <https://www.postkeynesian.net/post-keynesian-economics/> (дата звернення: 25.04.2023).
30. Reed L.W. Laissez Faire and Economic Growth. The Mackinac Center for Public Policy 2001. June 12. URL: <https://www.mackinac.org/3479> (дата звернення: 28.03.2023).
31. Robinson J. The second crisis of economic theory. *Amer. Econ. Rev.* 1972. №62 p.1-10. URL: https://cooperative-individualism.org/robinson-joan_the-second-crisis-in-economic-theory-1972-mar.pdf (дата звернення: 25.04.2023).
32. Rocco P., Béland D., Waddan A. Stuck in neutral? Federalism, policy instruments, and counter-cyclical responses to COVID-19 in the United States. *Policy and Society*. 2020. № 39 (3). P. 458-477. URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/35039731> (дата звернення: 17.05.2023).
33. Shetta S., Kamaly A. Does the budget deficit crowd-out private credit from the banking sector? the case of egypt. *Topics in Middle Eastern and African Economies*. 2016. Vol. 16, No. 2. URL: <https://meea.sites.luc.edu/volume16/pdfs/Shetta-Kamaly.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).
34. Smiley G. US Economy in the 1920s. *EH.Net Encyclopedia*, edited by Robert Whaples. June 29, 2004. URL: <http://eh.net/encyclopedia/the-u-s-economy-in-the-1920s/> (дата звернення: 28.03.2023).

35. Sumner S. Friedman as a critic of Keynesian economics. 2021. URL: <https://www.econlib.org/friedman-as-a-critic-of-keynesian-economics/> (дата звернення: 17.05.2023).
36. The Great Depression. 1929-1941. Federal reserve history. 2013. November 22. URL: <https://www.federalreservehistory.org/essays/great-depression#footnote1> (дата звернення: 28.03.2023).
37. The role of monetary policy. Amer. Econ. 1968. Rev. 5 (1), 1–17. URL: <https://www.aeaweb.org/aer/top20/58.1.1-17.pdf> (дата звернення: 25.04.2023).
38. U.S. History Primary Source Timeline. Library of Kongress. URL: <https://www.loc.gov/classroom-materials/united-states-history-primary-source-timeline/great-depression-and-world-war-ii-1929-1945/overview/> (дата звернення: 28.03.2023).
39. Usman M. N. history of economic thought website. 313 p. URL: https://www.academia.edu/42051368/HISTORY_OF_ECONOMIC_THOUGHT_WEBSITE_2 (дата звернення: 25.04.2023).
40. Usman W. Chohan, The return of Keynesianism? Exploring path dependency and ideational change in post-covid fiscal policy, *Policy and Society*, Volume 41, Issue 1, March 2022, Pages 68-82, URL: <https://doi.org/10.1093/polsoc/puab013> (дата звернення: 17.05.2023).
41. Vercelli A, Borghesi S. La sostenibilità dello sviluppo globale. Roma: Carrocci; 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/227430615_Borghesi_S_-_Vercelli_A_2005_La_sostenibilita_dello_sviluppo_globale (дата звернення: 25.04.2023).
42. What are some of the main arguments associated with the Austrian School of Economics? tutor2u. 2023. URL: <https://www.tutor2u.net/economics/reference/what-are-some-of-the-main-arguments-associated-with-the-austrian-school-of-economics> (дата звернення: 17.05.2023).
43. Wirick R.G., Keynesian Economics in Canada. 2006. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/keynesian-economics> (дата звернення: 25.04.2023).

44. Yilmaz M. L., Keskin H. A. Keynes Versus Hayek: on the Appropriateness of Government Intervention in Markets. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi. 2018. Cilt: 10. Sayı: 18. ss. 166-176. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/536823> (дата звернення: 28.03.2023).
45. Abbass K.; Begum H.; Alam A.S.A.F.; Awang A.H.; Abdelsalam M.K.; Egdaier I.M.M.; Wahid R. Fresh Insight through a Keynesian Theory Approach to Investigate the Economic Impact of the COVID-19 Pandemic in Pakistan. Sustainability. 2022. №14, 1054. URL: <https://doi.org/10.3390/su14031054> (дата звернення: 17.05.2023).
46. Wray, L. R. (2015). Why Minsky matters: An introduction to the work of a maverick economist. URL: <http://assets.press.princeton.edu/chapters/i10575.pdf> (дата звернення 31.05.23)
47. Walter Block (2021). Murray Rothbard, Anarchist. URL: https://www.researchgate.net/publication/357948536_Murray_Rothbard_Anarchist (дата звернення 31.05.23)
48. Benjamin Powell; Edward Stringham. Economics in Defense of Liberty: the Contribution of Murray Rothbard. URL: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=395120024115020015090105123002000011041045065082089058076118031005078016110067064085102103107025106019053115076118072086069108041072075040036029005026119081114006032018030008079066115027114006120121083015124068092067095116008078007098009007108083005&EXT=pdf&INDEX=TRUE> (дата звернення 1.06.23)
49. Going public how long does it take. URL: https://www.streetdirectory.com/travel_guide/18694/corporate_matters/going_public_how_long_does_it_take.html (дата звернення 1.06.23)